

אגרת לציבור לראש השנה ששלח מו"ר הרה"ג יוסף קאפח זצ"ל טוב צדוק

מנהג הוא בקהילת יהודי תימן שבקריית אוננו, עת שמתכנסין יראי ה' בראש השנה בבתי הכנסת, לשפוך לבם לאביהם שבשמים, להתפלל ולשמוע קול שופר. הרב משמיע בפני הציבור דברי כיבושין מעניינו של יום, לפני התקיעות מיושב ולפני "עת שערי רחמים".

נהוג היה בביהכ"נ "יד הרמב"ם" שנים רבות, ביום א' דראש השנה נשא דברים והתפלל מוסף הרה"ג רצון ערוסי הי"ו, וביום ב' דראש השנה נשא דברים והתפלל מוסף מו"ר הרב שלום יצחק הלוי זצ"ל.

בראש השנה תשנ"ט נבצר מכב' הרב שלום הלוי מלבוא לביהכ"נ בשל מחלה, ונוצר חלל ריק, אין מי שיאמר דברי כיבושין לפני הציבור כנהוג. לכן פניתי לפני ר"ה למו"ר הגאון מהר"י קאפח זצ"ל. סיפרתי לו על העניין והזמנתי לבוא מירושלים ולהתארח לר"ה בקריית אוננו ולמלא את החסר. מארי דחה בקשתי זו בחיוך. כשראיתי שהדבר לא יתאפשר, ביקשתי לפחות לזכות אותנו באיגרת לציבור בעניינו של יום. בקשתי זו לא נענתה בשעתה, וחזרתי הביתה כלעומת שבאתי. מאוד דאגתי מי ימלא את החסר.

והנה בערב ראש השנה בשעות אחה"צ, מגיע אליי שליח ובידו איגרת בכתב ידו של מארי. שמחתי מאוד לקבלה, וקראתי אותה בר"ה בפני הציבור לפני התקיעות כנהוג. לשנה האחרת היא שנת תש"ס, שוב פניתי למארי זצ"ל וביקשתי איגרת נוספת לר"ה. ואכן מארי ז"ל נענה לבקשתי ושלח אליי איגרת נוספת בכתב ידו, וזו היתה השנה האחרונה לחייו. תהא נפשו צרורה בצרור החיים.

להלן תוכן האיגרת הראשונה לציבור. כאמור, היא נשלחה לקראת ר"ה תשנ"ט, והיא מופנית לציבור מתפללי ביהכ"נ "יד הרמב"ם" בקריית אוננו.

ערה"ש תשנ"ט

שנינו במסכת ראש השנה פ"א הל' ב: "בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון, שנ' (תהלים לג טו): 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם'". ושם כתב רבינו בפירושו: "ופשט לשון זה ברור כמו שאתה רואה, אבל סודו וענינו אין ספק שהוא קשה מאד", ע"ב.

רבנו שנה ולא פירש מה הוא הקושי המעיק עליו, והניח הדבר למאבקו הנפשי של כל אחד ואחד שינסה לפתור את הקושי לפי רמתו המחשבתית... ואנו לא ננסה כאן לפתור את קשיו של הרמב"ם, ורק העירונו בלבד. אך ברור כי מושג "כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון" זהו מושג יסודי במחשבת ישראל, מושג עקרוני בדת ישראל, כלומר שכל מעשה בני אדם מבוקרים מדי יום ומדי שעה ומדי רגע ורגע, שנאמר: "לרגעים תבחננו" (איוב ז יח). וכאשר ישם האדם אל לבו שיש משקיף על מעשיו, צופה ומביט על כל פעולותיו ומחשבותיו – וכמשנת ר' עקיבה 'הכל צפוי והרשות נתונה' (אבות ג טו יח) – ולא רק על עבירות חמורות אלא אף על מדות לא מהוגנות עשוי הוא ליתן דין וחשבון. וכמו שכתב רבנו עקרון זה בספרו מורה הנבוכים חלק ג פרק לו, שזהו יסוד היסודות בתורת ישראל. ומשנה זו ראויה רק לר' עקיבה שהוא היחיד מאותם שנכנסו לפרדס, ונכנס בשלום ויצא בשלום.

ולפיכך קבעה התורה את יום ראש השנה כיום בקורת לאדם שיבקר את מעשיו, וחז"ל קבעו בתפלה: 'ועל המדינות בו יאמר, איזו לחרב איזו לשלום' וכו', וכפי שאמרנו חייב אדם לפקוד גם את מדותיו והתנהגויותיו. כבר כתב רבנו בהלכות תשובה פרק ז:

אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה. אלא כשם שצריך לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתל ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות (ההדגשה של הר"י קאפח) וכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהן, וכן הוא אומר (ישעיה נה ז): 'יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וכו' ע"ש.

ננצל נא את נקודת הבקורת שקבע לנו הקב"ה, "כי חק לישראל הוא, משפט לאלהי יעקב" (תהלים פא ה). ואלולי שקבע לנו הקב"ה יום בקורת, היינו דוהרים כל ימינו וכל שנותינו מבלי משים. ננצל נא את המתנה הטובה שנתנו לנו הקב"ה, כלומר את יום

ראש השנה, לפשפש במדותינו והתנהגויותינו כדי שנצדיק את יום החנינה שהעניק לנו הבורא, את יום הכפורים, שהוא יום מחילה וסליחה וכפרה למי ששב ועשה כל מה שצריך לעשות בראש השנה. וכפי שכתב רבנו בפ"ח דמסכת כפורים בפירוש 'אין מספיקין בידו לעשות תשובה', כלומר לא יסייעו ה' לעשות ביום צום כפור מה שבו יהיה ראוי שיתכפר לו באותו היום.

יוצא אפוא כי ראש השנה ויום הכפורים תלויים וקשורים באדם עצמו. אם ניצל את ההזדמנות שהעניק לו בורא עולם ברחמים, הרי הוא נכתב ונחתם לחיים. ואנו מאחלים לכולכם: "תכתבו בספר החיים ובספר הזכרון".

סדרה תענית

①

שנינו במסכת ראש השנה פ"א הל' ב' בהאם השנה כל באי העולם עובדין לפניו כבש מרון שכל היתר יחד לבס המבין אל כל מעשיהם. ואם כתב רבנו בפירושו ופסל לשון זה ברור כמו שאתה רואה, אבל סגור ועניו אין ספק שהוא קצת מלא. ע"כ

רבנו סנה ולא פירש מהו דול קנאי המעיק עליו, והנה הדבר למחבין הנפשי של כל אחד ואחד שינסה לפתור את הקנאי לפי דעתו המתעבת של כל אחד ואחד. והנה לא נרמז כלל לפתור את קנאי העולם לפניו כבש מרון" והו' מושג יסודי במחשבת ישראל, מושג עקרוני בדת ישראל, כלומר שכל מעשה בני אדם מעבירים חדי יום ואדי סעה ומדי כל דגש וכגון שנהגו לרגעים ובהנהגה, וכאשר ימים האדם אל לבו שיש משקל על מעשיו צופה ומביט על כל פעולותיו ומחשבותיו וכאשר על עקיפת הכל צפוי והוא עומד, ולא דק על עבודת חמורות אלא חפ על מידות לא מהגות עשוי הוא לזנוג דין ומשבון, וכמו שכתב רבנו עקרון זה בפירושו מורה נבוכים חלק א פרק לו שיהיו יסודי היסודות בתורת ישראל. ומעשה זה דאורייתא דק לל עקיבה שהוא היסוד האותם שנהגו לפרש, ונכנס בשלום ויצא בשלום. ולפיכך קבעה ההנהגה את יום ראש השנה ביום בקורת האדם מבין את מעשיו, וחל קבעו בהנהגה ועל המדינות בו ואמר חל לזנוג לזנוג לזנוג לשלום וכך, וכפי שחשבונו חייב אדם לפקוד גם את מדינות ואת מדינותיו, כד כתב רבנו בדרכות המעשה פרק 2 אל האמר שאין מעשה אדם מעשיות שיש בהן מעשה כגון גמול וגמול, אלא כשם שצריך לעצב האלוקים הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולסלק חן הכעס ואין חליבה ואין הקטנה ואין הקטנה ומדינות המון והבבז ומדינות המהלוק וטובא בן, חן הכל צריך לחזור בהנהגה. ע"כ אלו העונות קשים מאד בהן מעשה, שבהן האדם נשקע באלו קטנה הוא לפנים מהן, וכן הוא אומר ועצב נפש דרכו ואם חן מעשיו וכך ע"כ. נמצא נא את מקומות הבקורת שקבע לנו הקב"ה כי חן למחלל הוא משפט לאלהי יעקב. ולאלל שקבע לנו הקב"ה יום בקורת חיינו דוקים

②

כל ימנו וכל שנותינו מבלי משום, נמצא נא את המעשה הטובה שנתן לנו הקב"ה בלומר את יום ראש השנה לפתח במדותיו והתנהגותו כדו שצריך את יום השנה שיהיה לנו היבולה את יום הכפורים. שנתה בראש הקנה. וכפי שכתב רבנו בפ"ה דמסכת כפורים בפירוש אין משפיקין צדוק לעשות המעשה, כלומר לו ישיענו ה' לעשות צדוק כפון מה שבו יהיה האני שיפכר לו באותו יום יוצא אפוא כי ראש השנה ויום הכפורים תלוים וקשורים באדם עצמו, אלא נמצא את ההנהגות שהעיק לו בורא עולם בדתים הרי הוא לבי נכתב ונחתם לחיים ואנו מאתלים לכולם בבתבן בפפר חיים וצפור כגברו